

Капуш Л. М.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Куконіна Н. А.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ТА ЕТИМОЛОГІЧНЕ ПОХОДЖЕННЯ ОЙКОНІМІВ США

Статтю присвячено дослідженню англомовної ойконімії США. В статті надається визначення понять «топонім», «ойконім», «ойконімія», «топоформант», встановлюється місце ойконімів серед інших топонімічних назв, аналізуються екстралінгвальні фактори, що вплинули на формування англо-американських ойконімів, з'ясовується також етимологічне походження цих мовних одиниць.

Топонім є власною назвою будь-якого географічного об'єкта. Ойконім є видом топонімічної назви, що використовується для номінації будь-якого населеного пункту. Сукупність подібних назв називається ойконімією. До інших топонімічних назв відносять також ороніми, що є назвами гір і гірських ланцюгів; гідроніми, які слугують засобами номінації водних просторів, а також урбаноніми, що виступають власними назвами внутрішньоміських об'єктів. Ойконіми та будь-які інші власні назви вивчаються в лінгвістиці ономастикою.

Формування та етимологічне розмаїття ойконімії США зумовлено великою кількістю екстралінгвальних факторів, виникнення яких зумовлено тим фактом, що заселення країни здійснювалося представниками різних народів протягом століть. Саме тому в значенні англо-американських ойконімічних назв відбиваються не тільки географічні особливості територій, на яких було засновано населені пункти, але й історичні, соціальні, національно- та етнокультурні, а також економічні факти розвитку та існування їх засновників, особливості їх світосприйняття та світобачення, контакти та взаємодія з представниками інших лінгвокультурних спільнот.

Освоєння території сучасних США здійснювалося переважно ангlosаксами. Саме тому споконвічними ойконімічними назвами країни вважаються одиниці ангlosаксонського походження. Етимологічний склад ойконімії США характеризуються також наявністю запозичених одиниць індіанського, іспанського, французького, голландського, грецького, фінського походження тощо. Наявними в ній є також гібридні ойконіми, що містять англійські та французькі або голландські, німецькі, грецькі одиниці. Різними за етимологічних походженням є й топоформанти англо-американських ойконімів, що слугують морфологічними засобами їх творення.

Ключові слова: етимологічне походження, екстралінгвальний фактор, запозичення, ойконім, топонім, топоформант.

Постановка проблеми. Топонімічними (географічними назвами) людство цікавилось з давніх-давен. Вже давньоєгипетські тексти (IV ст. до н.е. – V ст н.е.) містили інформацію про топоніми та перші спроби їх класифікування [2, с. 31]. Проблема географічних назв і їх походження турбувала також науковців і письменників Античності, на що зокрема вказує її британський дослідник Дж. Міллер [12, с. 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес науковців до топонімів різних мов не згасає й донині, що пояснюється «здатністю цих одиниць акумулювати лінгво-, соціо-, етнокультурну

та історичну інформацію» [1, с. 41], декодування якої необхідно не тільки для розуміння самих топонімічних назв, але й для вивчення мови, культури, історії, географії, способу буття лінгвоспільнот, які створили ці одиниці, особливостей сприйняття ними світу, фактів взаємодії з іншими. Незважаючи на те, що англомовна топоніміка загалом досить ретельно вивчалася лінгвістами [1; 3–5; 8; 9; 10; 13; 15], недостатньо вивченою через своє різноманіття вважається ще й донині ойконімія США.

Саме тому **мета** нашого дослідження полягає у вивченні ойконімів США, а його завдання полягають у наданні визначення поняття «ойконім»,

«ойконімія», «топоформант», встановленні місця ойконімів серед інших топонімічних назв, аналізі екстралінгвальних факторів, що вплинули на формування ойконімів США, а також з'ясуванні їх етимологічного походження.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Під «ойконімом» (від давньогрецьк. *οἶκος* – дім, *ὄνομα* – ім'я, назва) розуміємо назву будь-якого населеного пункту [6, с. 32]. Ойконіми, разом із оронімами, гідронімами та урбанонімами належать до топонімічної лексики [6, с. 31–33]. Ороніми є власними назвами гір і гірських ланцюгів (наприклад, *the Rockies*, *Ben Nevis*). Гідроніми слугують засобами позначення різноманітних водних просторів (наприклад, *the Atlantic Ocean*, *the Azov Sea*, *the Columbia*). Урбаноніми використовуються для номінації внутрішньоміських об'єктів (*the Eiffel Tower*, *Hyde Park*). На відміну від гідронімів і оронімів, ойконіми, а також урбаноніми, є більш «соціально навантаженими одиницями, аналіз значення яких може виявити велику кількість факторів позамовного характеру: географічні особливості місцевості, яка називається, етнокультурні особливості носіїв мови, історичні факти та особливості їх розвитку тощо» [7, с. 22].

Сукупність назв населених пунктів отримала в лінгвістиці назву ойконімія [6, с. 32]. Зазначимо, що ойконіми, а також інші топонімічні назви, є предметом розгляду ономастики, що являє на сьогоднішній день сокремий розділ лінгвістики з вивчення різноманітних власних назв [7, с. 6].

Ойконімія США відзначається неоднорідністю та багатоаспектністю факторів породження її одиниць. Зауважимо також, що традиційна класифікація населених пунктів США передбачає також їх розподіл на дві великі категорії залежно від того, чи є населений пункт офіційно зареєстрованим (інкорпорованим) за законами відповідного штату, чи ні:

- офіційно зареєстровані населені пункти (*legally incorporated places – LIP*);
- населені пункти, що підлягають перепису населення (*census designated place, CDP*) [13, с. 14].

До населених пунктів обох категорій відносять чотири типи поселення: *city*, *town*, *village*, *borough* [13, с. 15]. Населені пункти, що підлягають перепису населення, не мають автономного та незалежного керівництва. До 2001 року подібні населені пункти називались також *unincorporated areas*. Подібні офіційно незареєстровані назви з'явилися у США ще на початку становлення державності, в ті часи, коли країна була переважно аграрною [13, с. 14].

Різноманітність назв населених пунктів країни, їх етимологічного походження зумовлена насамперед тим фактом, що її заселення відбувалося представниками різних народів. Як відомо, корінними мешканцями південноамериканського континенту були індіанці, що безперечно вплинуло на топоніміку країни в цілому. Так, запозиченими з мови корінних мешканців є не тільки ороніми (наприклад, *Appalachian Mountains*, *Taconic Mountains*), гідроніми (наприклад, *Huron*, *Mississippi*), але й ойконіми, наприклад: *Pawtucket (Rhode Island)*, *Nanticoke (Pennsylvania)*, *Chesapeake (Virginia)*, *Rappahannock (Virginia)*.

Індіанське походження мають також назви таких міст, як *Chicago*, *Omaha*, *Miami*, *Milwaukee*. При цьому в значній кількості ойконімічних назв індіанського походження віддзеркалено ті чи інші особливості місцевості, зокрема: *Chesapeake (Virginia) – great shellfish bay Poughkeepsie* [10, с. 34]. Крім того, індіанське походження мають також назви 24 штатів країни, наприклад: *Arkansas*, *Illinois* тощо.

Першими іспанськими колоністами майбутніх США було надано назви таким населеним пунктам, як *Augustine* (1565 р.), розташованому на території нинішнього штату Флоріда; *Santa Fe* (1609 р.), розміщеному на території сучасного Нью-Мексико. Ойконімами іспанського походження є також *Alhambra*, *Basco (Illinois)*, *Cactus (Texas)*, *Cadiz (Ohio, Kentucky, Indiana)*. Багаточисельними на території США, як і в іспаномовних країнах, є ойконіми з лексемою *santa* (ісп. *святий*), наприклад: *Santa Fe*, *Santa Barbara*, *Santa Cruz*, *Santa Ana*, *Santa Maria*, *Santa Monica*, *Santa Rosa*. Іспанське походження має також назва столиці штату Каліфорнія *Sacramento* (засновано в грудні 1848 року).

Ойконіми США іспанського походження поділяються на такі групи:

- колоніальні, що з'явилися на території країни в період її освоєння іспанцями (наприклад, *Los Angeles*);
- постколоніальні, які з'явилися на територіях країни, що були відкриті іспанцями (наприклад, *Brazos*);
- неколоніальні, які позначають назви міст, населених пунктів, що ніколи не перебували під контролем Іспанії (наприклад, *Bellavista (Arkansas)*);
- штучно створені ойконіми, які утворилися у сучасний період і нагадують іспаномовні одиниці за формою (наприклад, *Sierra Vista (Arizona)* – назва з'явилась у 1956 році) [10, с. 71].

Зазначимо, що в межах одного адміністративно-територіального утворення (штату) населені пункти не можуть мати однакові назви, незалежно від того, чи є вони інкорпорованими, чи ні, що запобігає їх можливій плутанині [13, с. 14]. При цьому дублювання назв міст у різних штатах є багаточисельним, наприклад: *Kansas City (Missouri) – Kansas City (Kansas); Texarkana (Arkansas) – Texarkana (Texas); Bristol (Virginia) – Bristol (Tennessee)*. Більше, ніж 30 населених пунктів в США отримали свою назву на честь першовідкривача країни Христофора Колумба: *Columbia (Alabama, South Carolina, Kentucky, Michigan, Missouri), Columbia City (Indiana, Seattle, Oregon), Columbus (Ohio, Illinois, Texas, Nebraska тощо)*.

Британці заснували своє перше поселення на території сучасного штату Вірджинія в 1607 році, назвавши його *Jamestown*. Починаючи з 1620 року, вони здійснювали активну колонізацію південноамериканського континенту, що позначилося на існуванні великої кількості одиниць англосакського походження в країні, зокрема: *Aleut, Capeground, Range Corner, Rangeley тощо*.

На території США існує також велика кількість англосакських ойконімічних назв, що походять від імен і прізвищ королів, герцогів, адміралів та інших видатних осіб Великобританії. Одним із таких ойконімів є *Charleston*, що походить від імені королів Англії, Шотландії та Ірландії Карла I (Charles I) (1625–1649 pp.) та Карла II (Charles II) (1660–1685 pp.). Вказаний ойконім застосовується для позначення різноманітних населених пунктів у різних штатах країни (*Kentucky, Missouri, New Jersey, North Carolina, South Carolina, Oregon, Illinois, Ohio тощо*). Зазначимо також, що *Charleston* є компонентом таких ойконімічних назв, як *North Charleston (South Carolina), West Charleston (Ohio), South Charleston (West Virginia)*.

Найбільш відомим серед «герцогських» назв англосаксонського походження є *New York*. До появи європейців на території цього міста мешкали індіанці. В 1625 році на цій території голландцями було засновано поселення Новий Амстердам (гол. *Nieuw Amsterdam*), що у 1664 році було захоплено англійцями та перейменовано в Нью-Йорк. Ініціатором захоплення голландського поселення був король Англії, Шотландії та Ірландії Яков II Стюарт (1663–1701 pp.), який в 1644 році отримав від свого батька Карла I почесний титул герцога Йоркського [10, с. 94]. Зазначимо, що вказаний титул надавався англійськими, а згодом також британськими королями, членам своєї родини. Назва титулу походить від одного з найдавніших британ-

ських міст *York*, що виник на основі римської фортеці приблизно в 71 р. н. е., ставши в VI столітті центром одного з ключових англосаксонських королівств Нортумбрії (655–954 pp.) [10, с. 71].

Багато ойконімічних назв США починаються із лексеми *new*, а інші їх компоненти є топонімами англосаксонського походження (переважно ойконімами), зокрема: *New Jersey (Jersey – острів в Ла-Маншу), New Bedford, New Albany, New Braunfels, New Britain, New Windsor, New London, New Rochell тощо*. Наявною лексема *new* є також у назві одного з найбільших міст штату Луїзіана *New Orleans*, що, на відміну від зазначених вище міст, має французьке походження (*La Nouvelle-Orléans*). Подібні одиниці називаються «ойконімами-мігрантами, тобто двійниками ойконімічних назв інших країн» [6, с. 23].

Зазначимо, що назви міст і населених пунктів французького походження зосереджені в США переважно в штаті Луїзіана. І нині в ньому «приділяється велика увага збереженню етнічних коренів і спадщини франкомовного населення, що виявляється зокрема в збереженні різноманітних географічних назв франкомовного походження» [11, с. 103]. Це стосується, наприклад, також назви столиці штату Луїзіана *Baton Rouge* (від франц. *червона паличка*). Сам штат було названо на честь французького короля Людовіка XIV (від франц. *Louis – Луї*). Про збереження франкомовної спадщини свідчить той факт, що більше ніж 70 кварталів Нового Орлеану було названо на честь бурбонських королів і членів їх родин, і ці назви й донині зберігаються в місті [10, с. 112].

Ойконіми французького походження зустрічаються й в інших штатах країни, зокрема: *Coeur d'Alene, Idaho* (від франц. *вушко голки*); *Bonne Terre, Missouri* (від франц. *гарна земля*); *Bellevue* (від франц. *гарний вигляд*) тощо. Останній із вказаних ойконімів є назвою міст, поселень, селищ у великій кількості штатів країни (*Idaho, Iowa, Washington, Virginia, Wisconsin, Georgia, Illinois, Delaware, Colorado, Texas, Florida та ін.*).

Наявними в ойконімії США є також голландські назви, хоча їх і не так багато, як іспанських і французьких. Голландські ойконіми зосереджені переважно в південно-західній частині країни, проти окремі з них можна зустріти в великій кількості інших її штатів, наприклад: *Amsterdam (California, Virginia, Missouri, Montana, Ohio, Texas, Pennsylvania, New Jersey)*.

Ойконімія США відзначена також наявністю різноманітних населених пунктів німецького походження, які можна зустріти в різних штатах

країни, наприклад: *Germantown (Iowa, Virginia, Wisconsin, Illinois, Indiana, Connecticut, Kentucky, Massachusetts, Maryland, Ohio, Pennsylvania, North Carolina, South Carolina, Tennessee)*; *Harrisburgh (Pennsylvania)*; *Andreas, Baden, Bressler, Dilsburgh, Enhaut, Lititz, Oberlin, West Hamburg* та ін.

Після Війни за незалежність (Американської революції 1775–1783 рр.) до складу ойконімічних назв США поступово почали надходити власні назви, надані великим містам і селищам у різних куточках країни на честь президентів країни, відомих політичних діячів, зокрема: *Washington (capital of the USA; Alabama, California, Georgia, Indiana, Kansas, Michigan, North Carolina, Pennsylvania* тощо); *Adams (California, Indiana, Massachusetts, Nebraska, Tennessee, Wisconsin* тощо); *Lincoln (Alabama, Delaware, Illinois, Iowa, Kansas, Michigan, Nebraska, New Mexico* тощо).

Прикладами ойконімів англосаксонського походження, що віддзеркалюють географічні особливості території, на якій розташовано міста та села, є *Salt Lake City (Utah)*, *Blue River (Colorado, Wisconsin)* та інші. Багато міст і селищ у різних штатах США отримали назву *Buffalo (Illinois, Iowa, Kentucky, Missouri, Ohio, Texas, Wisconsin)* за назвою тварини (бик, буффало), яка була дуже поширеною на території континенту до його масового заселення [10, с. 64]. Значна кількість ойконімів США пов'язана з міфологією та подіями давнини: *Atlanta* (названа за ім'ям грецького титану); *Memphis* (за назвою столиці Стародавнього Єгипту); *Cincinnati* (за прізвиськом політичного діяча Стародавнього Риму) тощо.

В ойконімії країни існують також одиниці грецького походження. Засобами йменування маленьких міст і селищ США при цьому є ойконіми, які використовувалися в Античній період для номінації відомих усім великих міст. Так, у країні існує 24 міста із назвою *Athens*, 15 населених пунктів із назвою *Alexandria*, 20 – із назвою *Sparta*, 22 – із назвою *Utica* [10, с. 72]. Іншими ойконімами грецького походження є: *Clio (Alabama, California, Iowa, South Carolina)*, *Eros (Louisiana, Arkansas)*, *Ithaca (Nebraska, Ohio, New York)* тощо. Наявними в ойконімії США є також одиниці фінського походження, зокрема ті, що походять від поширених фінських прізвиськ, наприклад: *Ojala (California)*, *Koskella (Idaho)*, *Tikka Reservoir* (від фінськ. *tikka* – дятел). До англо-американської ойконімії входять також одиниці, запозичені з інших мов, які не є численними порівняно з зазначеними та описаними вище.

Особливої уваги заслуговують, так звані, «гібридні ойконіми», в яких поєднуються лексеми англосаксонського походження та запозичені одиниці [11, с. 72], зокрема:

– іспанські та англійські (*Saint Xavier, Mesa County*);

– французькі та англійські (*Bushville, Pleasantville, Longmont*); голландські та англійські (*Flatbush, Kinderhook*);

– німецькі та англійські (*Greensburg, West Hamburg*);

– грецькі та англійські (*Pinopolis*) тощо.

Багато ойконімів мають у своєму складі топоформанти різного походження. Під топоформантом розуміємо «суфікс або рівнозначну йому службову морфему, що використовується як засіб топонімічного словотворення» [6, с. 34].

Базуючись на географічному принципі, Бюро перепису населення США (US Census Bureau) виокремлює нині в країні чотири крупних регіони, кожний з яких включає два-три дрібних підрозділи, які, в свою чергу, об'єднують кілька штатів:

– *Northeast Region (New England Division, Middle Atlantic Division)*;

– *Midwest Region (East North Central Division, West North Central Division)*;

– *South Region (South Atlantic Division, East South Central Division, West South Central Division)*;

– *West Region (Mountain Division, Pacific Division)* [13, с. 15].

Для позначення певної концентрації населення Рада США з географічних назв (U. S. Board on Geographic Names, BGN) використовує зараз також термін *place: a populated place includes any named community of one person or more, but also includes named neighborhoods within a city, named housing subdivisions, and even communities of modular and mobile structures* [13, с. 16]. Подібна концентрація населення повинна мати при цьому назву, бути визнаною на місцевому рівні та не належати будь-якій іншій території (*The Bureau of the Census defines a place as a concentration of population; a place may or may not have legally prescribed limits, powers, or functions. This concentration of population must have a name, be locally recognized, and not be part of any other place*) [13, с. 17].

Метою діяльності Ради США з географічних назв (U. S. Board on Geographic Names, BGN) є збір та збереження всіх географічних назв, включаючи назви населених пунктів. Усі населені пункти заносяться в загальний список за штатами в алфавітному порядку.

Висновки та перспективи дослідження.

Таким чином, ойконім є видом топоніма, власною назвою, що використовується для позначення будь-якого населеного пункту. Породження та етимологічне різноманіття ойконімів США зумовлено великою кількістю позамовних факторів, пов'язаних, в першу чергу, з тим, що заселення країни відбувалося представниками різних народів. До таких фактів відносимо географічні особливості території, на якій було засновано населені пункти, історичні, економічні, соціокультурні та інші особливості розвитку їх засновників, осо-

бливості їх світобачення та світосприйняття, контакти з іншими народами. Вказані факти визначили етимологічний склад англо-американської ойконімії, до якої входять не тільки споконвічні англосаксонські назви різноманітних населених пунктів США, але й запозичені одиниці індіанського, іспанського, французького, голландського, грецького, фінського тощо походження. Наявними в її складі є також гібридні ойконіми. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі англomовних ойконімів США із топоформантами різного етимологічного походження.

Список літератури:

1. Арделян О. В. Топоніми у складі фразеологічних одиниць як знаки англійської етнокультури. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. Вип. 38. Т. 2. С. 41–44.
2. Брестед Дж. Г. История Египта с древнейших времен до персидского завоевания / пер. с англ. В. М. Викентьева. М. : ЗАО «Центрполиграф», 2021. 607 с.
3. Куш Е. О., Шовкопляс Ю. О. Способи перекладу американизмів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2021 № 49. С. 158–161.
4. Орлова С. І. Структурно-словотворчі особливості англійських топонімів. *Науковий Вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2011. № 3. Ч. 2. С. 166–169.
5. Сулейманова А. К. Топоним как лингвокультурологический феномен. *European Social Science Journal*. 2014. № 5(44). С. 287–293.
6. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. Москва : Наука, 1973. 366 с.
7. Суперанская А. В., Сталтмане В. Э., Подольская Н. В., Султанов А. Х. Теория и методика ономастических исследований. Москва : Наука, 1986. 256 с.
8. Уразметова А. В. Метафора как способ создания вторичных номинаций (на материале топонимических прозвищ США). *Вестник Костромского государственного ун-та имени Н. А. Некрасова*. 2014. № 5. Т. 20. С. 175–178.
9. Хвесько Т. В., Черниченко О. Ю. Семантические маркеры топонимов в языке и речи. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2010. №1. С. 124–128.
10. Hook N. Julius. All Those Wonderful Names: a Pot-Pourri of People, Places and Things. N.Y. : Wiley, 1991. 317 p.
11. Larson M. L. Borrowings in the English Language. New York : University Press of America, 1984. 586 p.
12. Miller J. Miller's Antiques Encyclopedia. L. : Mitchell Beazley, 2017. 592 p.
13. McKnight T. L. Regional Geography of the United States. New York : University Press of America, 2007. 496 p.
14. Skeat W. An Etymological Dictionary of the English Language. Mineola : Dover Publication, 2005. 832 p.
15. Watts V. The Cambridge Dictionary of English Place-Names. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 778 p.

Kapush L. M., Kukonina N. A. EXTRALINGUAL FACTORS OF FORMING AND ETYMOLOGICAL ORIGIN OF THE USA OIKONYMS

The article is devoted to the study of English-language oikonomy of the USA. The notions of «oikonym», «oikonymy», «toponym», «topoformant» are defined in the article. The place of oikonyms among other toponymic names is determined in it. Extralingual factors that made an impact on the processes of forming of English-American oikonyms and etymological origin of such language units are also revealed in the article.

Toponym is a proper name given to a geographical unit. Oikonym is viewed as a type of toponymic proper name used for designation of any human settlement. A set of such language units is called oikonomy. Not only oikonyms, but oronyms that are names of designation of mountains or mountain ridges, hydronyms that are units of designation of different water spaces, urbanonyms that are means of naming of intraurban objects belong to toponyms. As all other proper units they are studied by such a linguistic discipline as onomastic.

The processes of forming of the USA oikonomy are predetermined by a great number of different extralingual factors and the fact that settlers of the territory of the country were representatives of different nations. That is why not only geographical peculiarities of the settled territories, but historical, economic, social, national

and ethnocultural factors of the development of their settlers, peculiarities of their worldview and world perception, their contacts and relationship with representatives of other nations and cultures can be revealed in the meanings of such language units.

The development of the USA territories was carried out mostly by Anglo-Saxon descendants. That is why oikonymic names of Anglo-Saxon origin are viewed to be native units of Anglo-American oikonomy. Borrowed units of Indian, Spanish, French, Dutch, Greek, Finish origin as well as some other languages also exist in it. So called «hybrid units» containing not only native English component but units borrowed from different languages exist in English-American oikonymy. Topoformants that are morphological means of creating of Anglo-American oikonyms are also of different etymological origin.

Key words: *etymological origin, extralingual factor, borrowing, oikonym, toponym, topoformant.*